

Recensie tentoonstelling Catharina de Grootste, Hermitage

Een sprookjesverhaal over een provinciaal Duits prinsesje dat het tot de machtigste vrouw van haar tijd weet te schoppen. Dat wil de tentoonstelling *Catharina de Grootste* in de Amsterdamse Hermitage deze zomer. Haar verhaal, van 1729 tot 1796, wordt verteld aan de hand van een bonte stoet aan huisraad, kunstvoorwerpen en kleding, en schuwt de pracht en praal niet, zoals een apart zaaltje voor een replica van haar kroningskroon met wel 12.000 diamanten. Het getoonde materiaal is vaak bijzonder (wij stonden bij de kassa achter een mijnheer die luidruchtig meldde alleen voor “de kroon” te komen), maar soms ook niet – de Europese vorstenhoven bewogen zich in een tamelijk homogene bubbel van spiegels en klatergoud. De verbindende rol van Catherina als personage wordt daardoor belangrijker. Zij is het die betekenis geeft. De ondertitel, *zelfgeslepen diamant van de Hermitage*, onderstreept dat. Het gaat om haar naar verluidt eigenzinnige en onnavolgbare karakter, naast het vernieuwende van haar keuzes voor bijvoorbeeld filosofen, zoals haar vriendschap met Voltaire, of voor revolutionairen: haar regering begon met een coup tegen haar eigen, door haar geminachte echtgenoot Peter III, die kort daarna overleed.

De focus van de tentoonstelling, gemaakt door een gemengd Russisch-Nederlands team, is een mix van geschiedenis en losse thema’s, vijftien in totaal. Het beoogde publiek moet wel enige voorkennis hebben. Anders mis je fijnzinnige verwijzingen, zoals in de audiotour de clavecimbelmuziek met de beginmaten van het *Musikalisches Opfer* bij het thema kunstliefhebberij. Bach schreef dat voor koning Frederik de Tweede van Pruisen, Catherina’s grote voorbeeld van een verlicht, cultuurminnend vorst. Of apprecieer je maar moeilijk de installatie van twintig schilderijen uit de haar collectie in het openingsgedeelte van de tentoonstelling. Want je moet weten dat de Hermitage was opgezet om de door haar zelf bijeengebrachte collectie te huisvesten én dat het in vele rijen boven elkaar hangen van schilderijen een typisch 18de-eeuwse manier van etaleren en relateren is – zie zo’n evocatie in onze eigen Galerie Prins Willem V in Den Haag. En ook mag je niet vergeten zijn, halverwege de tentoonstelling, dat Catharina, in het onaanzienlijke Stettin, geboren was als Sophia van Anhalt-Zerbst, anders mis je in een tussengang de betekenis van een gehele biografische afdeling rondom ene “Sophie”. Aan de andere kant laten de tentoonstellingsmakers in sommige bijschriften ook onbevangen kinderen aan het woord. Je hoeft je niet te schamen voor enige ongeïnformeerdeheid.

De wandeling door de grote salon beneden en de kabinettenreeks op de eerste verdieping lijkt op een bezoek aan een chique warenhuis, of zelfs boudoir: zwerfend van vitrine naar vitrine, waarin en waaromheen alles gul maar precies is uitgelicht, op zoek naar oogstrelende glimmers en curieuze vermakelijkheden. Wij zagen in een vitrine een achteloos hoopje tabak naast een reeks snuifdozen (Catharina was een *sniff junkie*). En passant neem je wat inhoud mee, die niet streng chronologisch geordend is, dus iets missen geeft niets. Daarmee komt de tentoonstelling, ondanks de aangebrachte thematisering, dichtbij een Wonderkamer. Omdat er veel lang niet altijd aanwezige voorkennis wordt verondersteld, en ondanks een rijke contextualisering in de audioguides waarin Catherina vaak zelf aan het woord is, creëer je al vlug je eigen verhaal – heel postmodern, maar of dat de intentie van de makers was is niet heel waarschijnlijk. Het officiële verhaal laat immers weinig verschillende gezichtspunten toe en komt niet heel dicht bij relevante thema’s van vandaag, daar moet je zelf voor zorgen. Zoals wat er elders in het immense Rusland gebeurde onder Catherina’s regering (die de “Gouden Eeuw” van Rusland werd genoemd), hoe het de verknechte bevolking verging, hoe de Turkse oorlogen op en rond de Krim

hun geopolitieke sporen tot op vandaag hebben nagelaten. Of wat Catherina's rol was in het "beschavingsoffensief" van het Oosten dat onder haar voorganger Peter de Grote was ingezet.

Het onbeantwoord blijven van vragen is niet erg – dat een tentoonstelling die oproept hoort bij het spel, een *love affair* van de Russen met de persoon die hen het allerdichtst bij de Europese cultuur bracht ooit. Zeker als de regels van dat spel zijn dat je je enige tijd aan het hof zelf waant, in een indrukwekkend boudoir waar een van de grootste kunstcollecties ter wereld ontstond. In feite zo groot dat ze buitenlandse filialen (Las Vegas, Ferrara en New York mislukten, maar Barcelona opent in 2019) goed kan gebruiken om tot haar recht te komen, en, wie weet, om haar broek op te houden in een tijd van toenemende Europees-Russische verwijdering.

Analytisch:

- Wie wat waar wanneer en waarom *nu*
- Intentie makers
- Doelgroep(en)
- Articulatie van het soort ervaring(en)
- Articulatie van de context van het evenement (politiek, cultureel, moreel)
- Relatering aan eigentijdse thema's of vraagstukken